

Гаврилюк В.М.
*асистент кафедри фінансів
Подільського державного аграрно-технічного університету,
м. Кам'янець-Подільський*

ОБ'ЄКТ ЛІЗИНГОВИХ ВІДНОСИН: ОЗНАКИ, ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ФУНКЦІЇ

У статті розглянуто підходи дослідників до тлумачення категорії лізинг. Обґрунтовано необхідність з'ясування сутності та значення об'єкта лізингових відносин. Зазначено основні його ознаки та характеристики, демасковано основні функції.

Ключові слова: лізинг, оренда, кредит, об'єкт лізингу, суб'єкт лізингу.

Постановка проблеми. Теоретичний зміст лізингу та ті відносини, які виникають на його основі нерозривно пов'язані з об'єктивним бажанням суб'єктів отримати певні вигоди, обумовлені особливостями лізингу. При цьому слід враховувати власності об'єкту лізингу та його значення для кожного із суб'єктів лізингових відносин. Виходячи із зазначеного, доречно більш детально зупинитись на наукових підходах до формулювання об'єкту лізингу та визначення його особливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна наукова література насичена дослідженнями авторів становлення та розвитку лізингових відносин. Цій проблематиці присвячено праці багатьох вчених, серед яких А.М. Абазин, Дж. Адамс, Д. Блум, В.В. Вітрянський, В.Д. Газман, Л.А. Головніна, В.А. Горемікін, І.Г. Костирко, Дж. Спенсер, П.Т. Саблук, А.М. Турило, Е.М. Чекмарьова та ін. Однак не існує однозначного підходу до визначення об'єкта лізингу, а також тих функцій, які він виконує у лізингових відносинах.

Формулювання цілей статті. Розглянути сутність лізингу, визначити об'єкт лізингу крізь призму його ознак та характеристик, а також ролі у лізингових відносинах.

Виклад основного матеріалу. З метою з'ясування економічного змісту і значення об'єкта лізингу та його ролі в лізинговій операції, слід провести аналіз наукових підходів щодо трактування самої категорії «лізинг».

Варто відмітити, що у науковому середовищі не сформувалося єдиної думки щодо тлумачення лізингу, його змісту в теорії і на практиці через достатню складність і новизну.

Дослідники формують власне тлумачення поняття «лізинг», по-різному іноді досить неоднозначне.

Аналізуючи теоретичні підходи до визначення лізингу ми звернули увагу на аспекти його трактування, що використовували автори для визначень а саме: юридична угода; довгострокова оренда; контракт; підприємницька діяльність, господарська діяльність; кредит; інвестування коштів; комплекс майнових відносин; дії за чужий рахунок; спосіб купівлі-продажу; та інші. Кожна з цих форм прояву не може вичерпно висвітлити сутність цього поняття, через її обмеженість.

На нашу думку найбільш повне визначення лізингу дає Снігір Л.Я: «лізинг – це нова організаційно-правова форма бізнесу, яка створює поєднання кредитної операції, інвестиційної діяльності, й оренди одночасно» [1, с.12]

Щодо економічної сутності лізингу поки що не існує єдиної думки серед економістів. Його зміст і роль в теорії та практиці трактуються по-різному. Одні розглядають лізинг як своєрідний спосіб кредитування підприємницької діяльності; інші по-

вністю ототожнюють його з довгостроковою орендою або з однією з її форм, яка в свою чергу зводиться до найманих чи підрядних відносин; треті вважають лізинг завуальованим способом купівлі-продажу засобів виробництва чи права користування чужим майном; а четверті визначають лізинг як дії за чужий рахунок, тобто управління чужим майном за дорученням довірителя.

В законі України «Про фінансовий лізинг» [2] дано таке визначення цьому поняттю: лізинг – це підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів і полягає в наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений строк лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або набувається ним у власність за дорученням і погодженням із лізингоодержувачем у відповідного продавця майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів. Тобто лізинг можна розглядати як форму забезпечення вкладень, як прогресивний метод матеріально-технічного забезпечення, як активний інструмент маркетингу, як одну із форм кредитних надходжень, як альтернативу банківському кредиту.

Сучасне розуміння лізингу бере початок ще від класичних принципів Римського права про розмежування понять «власник» і «користувач» майна. Виникнення і саме існування його в якості особливого виду бізнесу засновані саме на можливості розділення компонентів власності на дві важливі правочинності – користування річчю, тобто застосування її згідно з призначенням з метою дістати прибуток та інші вигоди, і саме право власності як правове панування особи над об'єктом власності. Багатовіковим досвідом доведено, що багатство в кінцевому рахунку полягає не просто у володінні власністю безпосередньо, а у ефективному її використанні.

Звідси передусім випливає, що лізинг – це спосіб реалізації відносин власності, що виражає певний стан виробничих сил та виробничих стосунків, з якими він знаходиться в тісному взаємозв'язку. Особливість лізингової діяльності полягає в тому, що, з одного боку, вона сприяє становленню приватної власності на засоби виробництва, а з іншого – веде до її подолання, зміни власника та розпорядника. В процесі лізингу відбувається також саморозвиток державної власності, а при певних умовах – і перетворення її загальною, спільною чи пайовою.

Лізинг в широкому сенсі є організаційною формою підприємницької діяльності, яка виражає відносини власності, особливу систему господарювання. Однак, як і кожне самостійне явище, як економічна категорія, він має свій власний зміст та різні форми виявлення, які можна подати з різним ступенем конкретності.

Оскільки лізинг виражає певну взаємодію елементів виробничих сил та виробничих стосунків, то він має матеріально-речову основу та соціально-економічну форму.

Соціально-економічний зміст лізингу визначається відносинами власності і спільної економічної діяльності по вертикалі і горизонталі (з власником, суспільством тощо), а також умовами трансформації власності. Матеріально-речовий бік лізингу характеризується організаційно-правовими формами виробництва, наймом усіх або частини речових елементів підприємницької діяльності, купівлею-продажем майна та умовами кредитування.

В українській мові немає аналога терміну «лізинг». Корінь «ліз» в перекладі з грецької означає розчинення, а з англійської – орендувати, здавати в найм. Вважається загальноновизнаним, що лізинг тісно пов'язаний з орендним механізмом, але в діловому обігу він має більш широку, складну троїсту основу і містить в собі одночасно істотні якості кредитної угоди, інвестиційної та орендної діяльності, які тісно сполучаються та взаємопроникають одна в одну, створюючи нову організаційно-правову

форму бізнесу. В ньому реалізується комплекс майнових відносин, пов'язаних з передачею засобів виробництва у тимчасове користування шляхом їх купівлі-продажу та подальшої здачі в оренду.

Лізинг відноситься до підприємницької діяльності більш високого рівня, в порівнянні з орендою, банківською чи комерційною, оскільки він передбачає і вимагає широкого діапазону знань і фінансового бізнесу, і положення у виробництві, на ринках устаткування та нерухомості, а також мінливих потреб клієнтів та особливостей оренди.

Отже, лізинг включає в себе три форми організаційно-економічних відносин: орендні, кредитні та торговельні.

Лізинг як складне соціально-економічне явище виконує дуже важливі функції з формування багатокладної економіки та активізації виробничої діяльності.

Розглянемо чотири найважливіші з них: фінансову, виробничу, постачальницьку та використання податкових пільг.

Фінансова функція виражається у звільненні товаровиробника від одноразової оплати повної вартості необхідних засобів виробництва і як би в наданні йому довгострокового кредиту.

Виробнича функція лізингу полягає в оперативному вирішенні виробничих задач шляхом тимчасового використання, а не купівлі дорогих та морально старіючих машин. Це ефективний спосіб матеріально-технічного постачання виробництва та доступу до новітньої техніки, до результатів науково-технічного прогресу. При повному лізингу передача майна може супроводжуватись різноманітним сервісом: технічне обслуговування, страхування, забезпечення сировиною, робочою силою тощо.

Постачальницька функція – це розширення кола споживачів та освоєння нових ринків збуту, залучення в сферу лізингу тих, хто не може відразу купити те чи інше майно.

Функція використання податкових та амортизаційних пільг має деякі особливості:

а) взятє за лізингом майно відображається на балансі користувача або лізингодавця по узгодженню між ними;

б) орендна плата відноситься на собівартість продукції (послуг), що виробляється і відповідно зменшує прибуток, який підлягає оподаткуванню;

в) застосування прискореної амортизації, яка обчислюється, виходячи із строку контракту, що зменшує оподаткований прибуток та прискорює оновлення матеріально-технічної бази. В результаті лізинг сприяє диверсифікації пропозицій, залучаючи нові об'єкти до своєї сфери; розвиває та диверсифікує ринок засобів виробництва, скорочує цикл освоєння нових поколінь техніки.

Лізингова форма підприємництва заснована на системі принципів чи вихідних положень, правил, які визначають єдність та зв'язки загальних, окремих та особливих її якостей та зовнішніх проявів, котрі необхідно враховувати в практичній діяльності. Давно помічено, що знання основних принципів відшкодовує незнання багатьох факторів, в тому числі і в лізингових відносинах.

Теоретичний зміст лізингу та ті відносини, які виникають на його основі нерозривно пов'язані з об'єктивним бажанням суб'єктів отримати певні вигоди, обумовлені особливостями лізингу. При цьому слід враховувати властивості об'єкту лізингу та його значення для кожного із суб'єктів лізингових відносин. Виходячи із зазначеного, доречно більш детально зупинитись на наукових підходах до формулювання об'єкту лізингу та визначення його ролі у лізингових відносинах.

Законодавство України [2] передбачає, що об'єктом (предметом) лізингу може бути нерухоме і рухоме майно, призначене для використання як основні фонди, не заборонене законом до вільного обігу на ринку і щодо якого немає обмежень про передачу його в лізинг. Майно, визначене вище, яке є державною (комунальною) власністю, може бути об'єктом лізингу тільки за погодженням з органом, що здійснює управління цим майном, відповідно до закону. Не можуть бути об'єктами лізингу земельні ділянки, інші природні об'єкти, а також цілісні майнові комплекси державних підприємств та їх структурних підрозділів.

Взагалі об'єктом лізингу може бути будь яке майно. Найчастіше в лізинг дають основні засоби, які використовуються в господарській діяльності, як рухомі так і нерухомі (залежно від характеру об'єкту лізингу). Деякі дослідники [3, с. 8] обмежують об'єкт лізингу тільки елементами активної частини основних засобів. В.І. Міщенко [4, с.12] класифікує об'єкти лізингу лише на рухоме і нерухоме майно, інші автори [5, 6] глибше класифікують об'єкти лізингу із формуванням ознак класифікації (рис. 1).

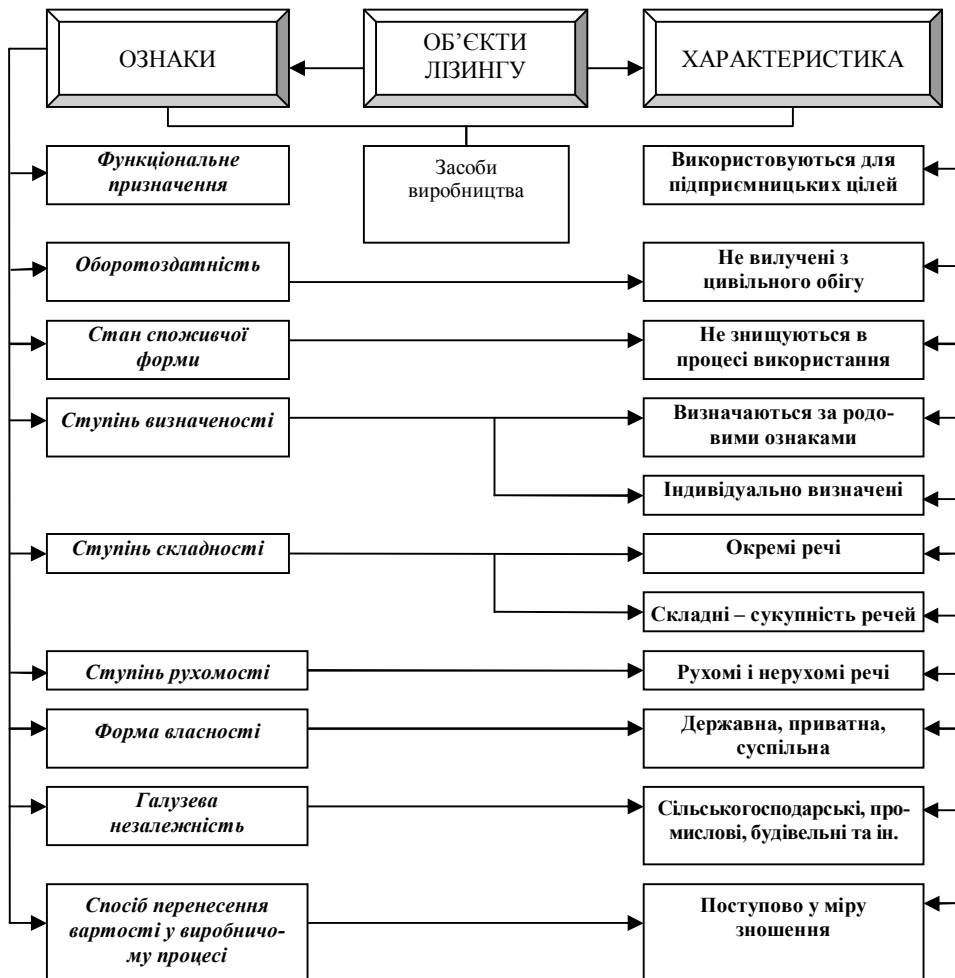

Рис. 1. Ознаки та характеристики об'єктів лізингу

Так, науковцями [5, 6] встановлюються критерії визначення майна, яке може бути об'єктом лізингу, зокрема Саблук Р.П. [6, с.35] наголошує на вимозі використання майна лише в підприємницьких цілях при цьому не втрачаючи своїх натуральних властивостей у виробничому процесі. Це цілком логічно, тому що лізингодавець при розірванні лізингової угоди може здійснювати повторну передачу об'єкту іншому лізингоодержувачу.

Якщо звернутись до закордонного досвіду, то можна побачити, що більшість країн звужують використання лізингу тільки рухомим майном, хоча в Канаді, Німеччині, Чехії не існує обмежень стосовно типів майна, яке може бути передане в лізинг. Отже, однозначного підходу в світі не існує, все залежить від напрацьованого досвіду і законодавчої бази конкретної країни.

Важливо з'ясувати роль об'єкта лізингу, тобто ті функції, які він виконує в лізинговій операції. У той же час функції об'єкта лізингу нерозривно пов'язані з функціями суб'єктів і становлять свого роду інформаційну базу для прийняття рішень учасниками лізингової операції. Найбільш яскраво роль об'єкта виражена на пасивних етапах лізингового процесу, тобто тоді, коли формується інтерес кожного учасника у реалізації лізингового проекту.

В першу чергу виділяємо інформаційну функцію об'єкта. Її зміст полягає в тому, що один об'єкт лізингу відрізняється від іншого певними властивостями. Таким чином, володіння інформацією щодо максимальної кількості ознак об'єкта, його особливостей та факторів, що впливають на їх формування, неодмінно стає базою для формування умов лізингової угоди.

Інвестиційна функція полягає в можливості формування доходу шляхом експлуатації об'єкту лізингу лізингоодержувачем, який у подальшому дозволить вчасно здійснювати лізингові платежі.

Інноваційна функція об'єкта лізингу розкривається у його безпосередньому призначенні, а саме реалізації досягнень науково-технічного прогресу в рамках виробничого процесу. Таким чином, аналіз використання новітніх технологій створює умови для розробки інноваційних продуктів у перспективі.

Висновки і пропозиції. Встановлено, що єдиного підходу до тлумачення лізингу не існує. Більшість дослідників схиляються до думки, що це відносини, які поєднують у собі ознаки інвестиційних, орендних та кредитних відносин. У зв'язку із цим виникає необхідність у диференціації об'єктів лізингу згідно їх ознак та окремих характеристик. При цьому роль об'єктів лізингу проявляється у виконанні ними інформаційної, інвестиційної та інноваційної функцій і тим самим становлять ґрунтовну інформаційну базу для прийняття рішень учасниками лізингової операції.

Список використаних джерел

1. Снігір Л.Я. Посібник з лізингу : навч. посіб. / Л.Я. Снігір, Д.О. Богодухов, С.П. Кисіль та ін. – К.: ТОВ «Поліграф плюс», 2009. – 388 с.
2. Закон України «Про фінансовий лізинг» № 723/97-ВР від 16 грудня 1997 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/723/97-%D0%B2%D1%80>
3. Кочетков В.Н. Организация лизинговых операций / В.Н. Кочетков, Е.В. Краева, О.В. Кочеткова – К.: Украинско-финский институт менеджмента и бизнеса, 1998. – 126 с.
4. Міщенко В.І. Основи лізингу: навч. посібник / В.І. Міщенко, О.Г. Луб'яницький, Н.Г. Слав'янська. – К.: Товариство «Знання», КОО, 1997. – 138 с.
5. Горемыкин В.А. Лизинг: учебник / В.А. Горемыкин. – Изд. 2-е, исправленное и дополненное. – М.: Информационно-издательский дом «Филинь»; Информцентр XXI, 2008. – 944 с.
6. Саблук Р.П. Фінансовий лізинг в АПК: монографія / Р.П. Саблук. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 178 с.

Summary. *The article discusses various approaches to the definition of the category of researchers leasing. The necessity to formulate the nature and value of the object of leasing relations. Indicated its main features and characteristics, unmasked main functions.*

Key words: *lease, rent, loan, lease object, the subject of leasing.*

УДК 664

Крисанов Д. Ф.,

*д.е.н., професор, провідний науковий співробітник
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
м.Київ*

ЗНОШЕННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПЕРЕРОБНО-ХАРЧОВИХ ВИРОБНИЦТВ НА ІННОВАЦІЙНІЙ ОСНОВІ

У статті проаналізовано тенденції зношувально-відтворювальних процесів на підприємствах харчової промисловості з другої половини 2000-их років, висвітлено роль зарубіжних і вітчизняних інвестицій в забезпеченні оновлення основного капіталу. На основі проведеного аналізу зроблено висновок щодо необхідності активізації традиційних та пошуку нових джерел інвестицій, запровадження сучасних механізмів їх залучення на потреби оновлення матеріальної бази переробно-харчових виробництв із використанням технологічних інновацій. Обґрунтовано доцільність впровадження систем управління різного функціонального призначення на переважній більшості великих і середніх підприємств харчової промисловості з метою підвищення конкурентоспроможності агрохарчової продукції та забезпечення її доступності на продовольчі ринки Євросоюзу.

Ключові слова: *основні засоби, зношення і відтворення, вітчизняні та зарубіжні інвестиції, технологічні інновації, системи управління, переробно-харчові підприємства.*

Постановка проблеми. Підписання Угоди про асоціацію (УА) між Україною та Євросоюзом вже вкотре, але на більш високому рівні й, відповідно, із урахуванням чинної нормативної бази та практики забезпечення дотримання вимог безпечності і якості агрохарчової продукції в ЄС, поставило вітчизняну харчову промисловість перед потужним викликом: або у визначені строки вивести її на вищий інноваційно-технологічний рівень або, унаслідок неспроможності досягти його, остаточно втратити шанс інтегруватись в європейське економічне середовище. Це фактично буде вже третя спроба вивести національне господарство на новий інноваційно-технологічний рівень розвитку, зокрема: 1) декларація (концепція) щодо переходу на інноваційну модель розвитку національної економіки, яка прийнята наприкінці 90-их років [1]; 2) концепція і стратегія формування національної інноваційної системи, що схвалена наприкінці 2000-х рр. [2-4]; 3) підписання УА Україна-ЄС та на цій основі зближення вітчизняної економічної системи з європейською, створення протягом перехідного періоду (максимум десяти років) поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) [5-6]. Таким чином, від оперативності вирішення цього комплексного завдання, глибини інноваційних зрушень в матеріальному базисі переробно-харчового виробництва і докорінного оновлення асортименту харчової продукції і буде залежати відповідь на цей потужний виклик.